

Strona znajduje się w archiwum.

Mossadegh przegrywa z Ajaksem

W wyniku przeprowadzonej przez Centralną Agencję Wywiadowczą (CIA) w kooperacji z brytyjskim wywiadem MI6 operacji o kryptonimie „Ajaks” 19 sierpnia 1953 r. doszło w Iranie do zamachu stanu i usunięcia ze stanowiska premiera Mohammeda Mossadegha.

Aby osiągnąć swój cel agenci nie stronili od różnych podstępów, także przekupstwa.

Celem operacji było zainstalowanie w Teheranie rządu przychylnego Ameryce i Wielkiej Brytanii, które – oprócz posiadania interesów związanych z eksploatacją irańskich złóż ropy naftowej –

Mossadegh przegrywa z Ajaksem

postrzegały
zabezpieczenie własnych
wpływów w tym
państwie, jako element
zimnowojennej
rozgrywki.

Po zakończeniu II wojny
światowej Iran nadal
doświadczał politycznej
niestabilności oraz
trudności
gospodarczych, które
przekładały się na
niezadowolenie
szerokich mas
społeczeństwa. Gniew
mieszkańców wczesnej
Persji budziła zwłaszcza
dominująca w ich kraju
pozycja Wielkiej Brytanii,
którą uosabiała Anglo-
Irańska Spółka Naftowa
(Anglo-Iranian Oil
Company, AIOC -
poprzedniczka
dzisiejszego koncernu
BP). De facto
kontrolowała ona,
zarówno przemysł
wydobywczy, jak i
eksport tego surowca,
zaś jedynie niewielką
część otrzymywanych z
tego tytułu zysków
odprowadzała do
irańskiego budżetu. Tym
samym posiadanie
bogatych złóż ropy
naftowej w zasadzie nie
przekładało się na
poprawę sytuacji
ekonomiczno-społecznej

w kraju.

Wyrazicielem niezadowolenia z takiego ułożenia wzajemnych stosunków stał się Front Narodowy – koalicja różnych stronnictw politycznych, na którego czele stał Mohammed Mossadegh. Będąc od wielu lat obecnym w polityce, zarówno na szczeblu lokalnym, jak i centralnym, mając wieloletnie doświadczenie bycia posłem, Mossadegh zyskał miano przeciwnika korupcji i zwolennika swobód obywatelskich oraz demokracji. Jednym z głównych postulatów prezentowanych przez Front, który doskonale wpisywał się w nastroje społeczne, było dążenie do odzyskania kontroli nad przemysłem paliwowym w kraju, głównie poprzez nacjonalizację AIOC.

W kwietniu 1951 r. udało się wcielić ten zamiar w życie – irański parlament (Majlis) przeforsował ustawę sankcjonującą nacjonalizację. W tydzień później Mossadegh został premierem. Krok ten był dla Brytyjczyków

dużym zaskoczeniem. Podważając pozycję Wielkiej Brytanii w regionie, wyraźnie uderzał w brytyjskie interesy mocarstwowe. AIOC było największym brytyjskim przedsiębiorstwem operującym poza jego granicami i istotnym dostarczycielem surowca do wciąż istniejącego Imperium Brytyjskiego.

W odpowiedzi na nacjonalizację, Londyn zorganizował bojkot ropy pochodzącej z Iranu, w ten sposób uniemożliwiając eksport surowca na międzynarodowe rynki. Krok ten pogłębił jedynie trudności gospodarcze w kraju. Zaś za kulisami Brytyjczycy zaczęli opracowywać plany, jak pozbawić władzy wrogiemu im, ich zdaniem, premiera. W swoje przedsięwzięcie chcieli zaangażować Stany Zjednoczone, jednak prezydent Truman nie wyraził zgody na takie rozwiązanie.

Zmiana stanowiska Ameryki nastąpiła w 1953 r., gdy do Białego Domu wprowadziła się

administracja nowego prezydenta Dwighta Eisenhowera. Wtedy to Rządowi Jej Królewskiej Mości udało się przekonać Amerykanów do współpracy. Powodem miały być nie względy ekonomiczne, a roztoczona przed nimi perspektywa dostania się Iranu w radziecką strefę wpływów. Poparcie irańskiej partii komunistycznej Tudeh dla idei nacjonalizacji miało dowodzić proradzieckiego nastawienia Mossadegha, co mijano się z prawdą, gdyż jednocześnie wypowiedział on zawarte z ZSRR porozumienie dotyczące połowu ryb na Morzu Kaspijskim, a ideologia Tudeh stała w sprzeczności z narodowym nastawieniem jego politycznego zaplecza i jego własnym. Jednak narastająca atmosfera konfrontacji i zimnowojenna retoryka dobitniej przemówiły do wyobraźni Eisenhowera, który w marcu wydał polecenie przeprowadzenia tajnej operacji zmiany reżimu w Iranie.

Na czele operacji o kryptonimie Ajaks postawiono Kermita Roosevelta (wnuka prezydenta Theodore'a Roosevelta), wyposażając go w budżet w wysokości 1 mln dolarów do wykorzystania „w jakikolwiek sposób, który spowoduje upadek Mossadegha”. Za te pieniądze zainicjowano serię kampanii siania dezorientacji i niepokojów w społeczeństwie, które, wspólnie z rosnącymi trudnościami gospodarczymi, miały sprawić, że ludność obróci się przeciwko Mossadeghowi.

Podjęto także działania nakierowane na rozbięcie luźnej koalicji Frontu Narodowego.

Postanowiono „wyłuskać” z niego islamskich konserwatystów i wykorzystanie ich wrogości względem popierających premiera komunistów.

Podszywający się pod komunistycznych aktywistów agenci zaczęli wygrażać przywódcom stronnictwa religijnego, gdyby

odstąpili oni od popierania premiera. Ponadto opłaceni łapówkami politycy Fronty Narodowego mieli odstąpić od niego w parlamencie, zaś inspirowane artykuły w mediach podważać jego pozycję w państwie. Wynajęte gangi szerzyły chaos na ulicach Teheranu, wznosząc hasła popierające szacha Rezę Pahlawiego, z którym premier był skonfliktowany. Za namową obcych służb szach wydał dekret dymisjonujący Mossadegha, którego jednak Mossadegh nie przyjął do wiadomości. Przestraszony stanowczością i oporem premiera władca uciekł z kraju. Przez Iran, głównie przez stolicę państwa, przetoczyła się kolejna fala protestów za i przeciw szachowi. Dochodziło do starć demonstrantów i ulicznych walk. W tym czasie, 15 sierpnia, do akcji wkroczyło wojsko, na czele z generałem Fazlollahem Zahedim, z zamiarem dokonania zamachu stanu. Nadająca po persku sekcja radia BBC podała do publicznej

wiadomości, że szach wydał 2 dekrety: jeden dymisjonujący dotychczasowego premiera oraz drugi mianujący premierem gen. Zahediiego. Nastawione rojalistycznie oddziały, pozostające w zмовie z szachem i Amerykanami, wyszły na ulice, by przywrócić „spokój” i „porządek”. 19 sierpnia 1953 r., przy wsparciu wojska, przeciwny Mossadeghowi tłum dokonał szturmu na jego siedzibę, zmuszając go do ucieczki. Wobec przeważających sił i bezsensu stawiania dalszego oporu Mossadegh podał się do dymisji i został aresztowany.

W wyniku inspirowanego przez Amerykanów i Brytyjczyków zamachu stanu obalony został pierwszy demokratycznie wybrany rząd Iranu. Oskarżony o zdradę Mohammed Mossadegh został skazany na karę śmierci, którą zamieniono mu na karę więzienia i dożywotniego aresztu domowego. Na jego miejsce mianowany został nowy premier,

uległy wobec zachodnich mocarstw. Wkrótce zawarł on nową umowę na eksploatację irańskich złóż ropy z konsorcjum zachodnich przedsiębiorstw – potentatów w branży, przynajmniej na papierze zwiększającą wpływy i przychody finansowe strony irańskiej. Szach Reza Pahlawi skupił w swoich rękach pełnię władzy, opartą na bezwzględnym aparacie bezpieczeństwa, zaś USA zyskały na 25 lat wpływowego sojusznika na Bliskim Wschodzie.

*Źródła: guardian.co.uk;
nytimes.com;
books.google.pl;
en.wikipedia.org;
en.wikipedia.org;
web.payk.net*

Opublikowano w dniu 19.08.2019 r.

przez Wydział Informacji i Edukacji Antykorupcyjnej GSz CBA